ISSN 2309-82IX (Print), ISSN 2310-2438 (Online)

Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту», 2015, вип. 9.

УДК 658.5 : 656.2

О. А. ТОПОРКОВА[1*], Л. О. ГУНЬКО[1]

[1*]Каф. «Облік, аудит та інтелектуальна власність», Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, вул. Лазаряна, 2, Дніпропетровськ, Україна, 49010, тел. (056) 373-15-69, ел. пошта toporkova1975@gmail.com
[1]Каф. «Облік, аудит та інтелектуальна власність», Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, вул. Лазаряна, 2, Дніпропетровськ, Україна, 49010, тел. (056) 373-15-69 ел. пошта pyatihrad.mex@meta.ua

БЮДЖЕТУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Мета. Робота присвячена розробці організаційного підходу щодо управління запасами залізничного транспорту з урахуванням специфіки галузі. **Методика.** Для вирішення задач такого класу в роботі запропоновано застосувати процедури бюджетування. **Результати.** У роботі наведено організаційний підхід, який розглядає проблему оптимізації управління запасами шляхом узгодженості системи матеріально-технічного забезпечення з обсягом виконуваних робіт та структурою замовлень. **Наукова новизна.** Запропоновано удосконалений інтегрований підхід до управління запасами залізничного транспорту, який на відміну від існуючих базується на встановленні точних цільових показників прибутку, причинно-наслідкового зв'язку та використанні фінансових показників. **Практична значимість**. Бюджетне планування в межах структурних одиниць залізничного транспорту дасть змогу підвищити відповідальність персоналу та керівників за раціональне витрачання сировини та дозволить відносити втрати на певні види економічної діяльності. Використання наведеного інтегрованого підходу дозволить керівникам транспортної галузі приймати науково-обґрунтовані рішення щодо управління та раціонального використання ресурсів.

Ключові слова: бюджетування, запаси, управління, структурний підрозділ, управлінський облік.

Постановка проблеми

Ефективна діяльність залізниць в ринковому середовищі неможлива без впровадження таких підходів до управління економічною діяльністю, застосування яких забезпечує раціональне управління ресурсами та їх використанням, прийняття виважених управлінських рішень. За умов ринкової економіки виникає об'єктивна потреба постійного контролю, аналізу, коригування й прогнозування змін фінансово-економічного стану та оцінки фінансових можливостей залізниць та їх структурних підрозділів на майбутнє, що реалізується завдяки бюджетуванню, яке позитивно зарекомендувало себе в розвинутих країнах світу.

Поглиблення спеціалізації підприємств залізничного транспорту, ускладнення взаємозв'язків між суб'єктами економічних відносин викликають необхідність активного пошуку і вдосконалення підходів до вирішення проблем управління матеріально-технічним забезпеченням транспортної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням управління залізничним транспортом в цілому присвячені праці Ю. С. Бараша [1], систему матеріально-технічного забезпечення підприємств залізничного транспорту розглядає Л. В. Костюченко [4], підходи до управління запасами аналізують Т. В. Полішко [6], М. П. Сначов [7]. Незважаючи на значну кількість досліджень у теорії та практиці бюджетування, поки ще залишаються невирішеними завдання формування системи бюджетування на залізничному транспорті, зокрема в управлінні економічною діяльністю залізниць, що стримує процеси адаптації залізничного комплексу до динамічного ринкового середовища, гальмує рух до ринкових перетворень у галузі та перешкоджає підвищенню її конкурентоспроможності. З метою успішного функціонування підприємств залізничного транспорту, підвищення рівня рентабельності, збереження та збагачення його активів необхідний налагоджений механізм управління ресурсами галузі.

©О. А. Топоркова, Л. О. Гунько, 2015

Формулювання цілей статті

Метою статті є формування інтегрованого підходу до управління запасами залізничного транспорту, який на відміну від існуючих базується на встановленні точних цільових показників прибутку, причинно-наслідкового зв'язку та використанні фінансових показників.

Виклад основного матеріалу дослідження

Ефективність функціонування транспортної інфраструктури залежить від узгодженості дій транспортних систем різного рівня. Для структурних підрозділів першочерговим є узгодженість системи матеріально-технічного забезпечення з обсягом виконуваних робіт та структурою замовлень клієнтури. Для ефективного управління запасами слід дотримуватись певних вимог, обрати систему обліку запасів, яка б враховувала специфічні особливості перевізного процесу; постійно мати достатньо точну оцінку обсягу і часу попиту, виконання замовлення, а також інформацію про терміни виробництва і постачання, про їх можливі зміни, що дасть можливість контролювати надходження та використання сировини і матеріалів у процесі виробництва та забезпечить його безперервність.

Управління запасами є складним комплексом заходів, у якому завдання фінансового менеджменту тісно переплітаються із завданням виробничого менеджменту й маркетингу. Вони мають на меті забезпечення безперебійного процесу виробництва й реалізації продукції при мінімізації поточних витрат на обслуговування запасів.

Ключовою складовою економічної діяльності залізничного транспорту є формування доходів та витрат, на яке визначальний вплив справляють технологічно-організаційні особливості роботи галузі та порядок розрахунків з вантажовідправниками й пасажирами. Основний вид продукції – вантажні та пасажирські перевезення – створюється безперервно в результаті спільної роботи багатьох територіально віддалених один від одного структурних підрозділів, які працюють за єдиним технологічним процесом, виконуючи лише окрему частину роботи, при цьому жоден з них не може самостійно виконати перевезення, а виконана ним робота може споживатися лише під час виробничого процесу (перевезень) [8, с. 8].

Для раціонального управління запасами структурних підрозділів залізничного транспорту використовують ряд процедур і технічних прийомів:

1) правильне бюджетування потреби в різних елементах запасів (сировини, засобів інфраструктури і т. ін.);

2) контроль за рівнем запасів відповідно до бюджету та нормативами, розрахунок коефіцієнта оборотності запасів та середнього періоду їх оборотності як в цілому, так і за видами запасів;

3) контроль повторних замовлень послуг, для чого необхідно знати щоденну потребу в сировині та час реалізації замовлення (час з моменту оформлення заявки до одержання сировини від постачальника). Це дасть можливість визначити, при якому мінімально допустимому залишку сировини необхідно оформити повторне замовлення.

Слід зауважити, що система матеріально-технічного забезпечення підприємств залізничного транспорту базується на таких базових елементах, як:

– система стимулювання раціональної закупівельної діяльності;

– організаційна структура системи матеріально-технічного забезпечення;

– науково-методична база системи матеріально-технічного забезпечення;

– фінансова підтримка системи матеріально-технічного забезпечення;

– кадрова підтримка системи матеріально-технічного забезпечення.

Інформація управлінського обліку в основному призначена для надання допомоги внутрішнім користувачам прийняти економічно обґрунтоване рішення щодо діяльності підприємства, тому метою управлінського обліку запасів можна визначити такі напрямки:

1) щоденний контроль за доходами та витратами матеріальних ресурсів за центрами відповідальності;

2) безперервна оцінка фактичної вартості наявних запасів та аналіз ефективності їх використання;

3) виявлення резервів зниження витрат запасів та їх оптимізація на складах;

4) своєчасне складання та подання звітів про рух запасів, вибір методів оцінки запасів при їх

©О. А. Топоркова, Л. О. Гунько, 2015

вибутті та достовірне відображення всіх операцій в обліку [5, с. 137].

Слід застосувати інтегрований підхід до організації матеріально-технічного забезпечення підприємств залізничного транспорту, що забезпечить постачання матеріальними ресурсами на рівні сучасних вимог для підвищення їх конкурентоспроможності та ефективності діяльності. Це досягається за рахунок подальшого зниження витрат із забезпечення матеріальними ресурсами (у результаті концентрації запасів, укрупнення замовлень постачальникам матеріальних ресурсів та ін.); концентрації на основних видах діяльності підприємств залізничного транспорту; підвищення надійності постачання.

Важливу роль для управлінського обліку запасів відіграє система бюджетів. У цьому випадку здійснюється керівництво при плануванні та розробці бюджету потреб у матеріальних ресурсах. У такий бюджет закладається кількість матеріалів, які планується закупити, та певна кількість матеріалів, необхідних для виробництва продукції.

Бюджетування запасів надає можливість дати планову оцінку ефективності управлінських рішень, визначити оптимальний розмір закупівлі матеріалів та раціонально їх використати. Це процес розробки оптимальних розмірів доходів і витрат на певний період часу для подальшого його застосування у ході господарської діяльності підприємства.

У системі бюджетування тісно переплітаються стратегічне та оперативне управління, що досягається завдяки системі показників діяльності підприємства. Це, перш за все, відображає мету оперативного управлінського обліку на підставі стратегічного управління підприємства.

Окрім того, зростання ефективності діяльності підприємства на основі джерел формування активів та врахування їх змін є головним завданням процесу бюджетування запасів. Таке планування запасів передбачає розрахунок потреби в них, узагальнення результатів аналізу, а також підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів.

Бюджет запасів поряд з іншими бюджетами є складовою структури зведеного бюджету підприємства.

З огляду на зазначене для підприємства надзвичайно актуальним завданням є удосконалення оперативного планування на основі складених бюджетів, оскільки це сприятиме ефективному функціонуванню підприємства в ринкових умовах. Ефективне управління планування запасів можливе лише як складова і невід'ємна частина комплексного процесу планупланування на підприємстві.

Застосування бюджетного моделювання для управління запасами структурного підрозділу можливе при використанні конкретно заданих умов господарювання, які визначають напрями пошуку внутрішніх резервів, які знаходяться в прямій залежності від структури витрат та технологічної специфіки залізничних підприємств.

Останнім часом керівники структурних підрозділів все більше уваги приділяють інформації для внутрішнього користування. Звіти, що формуються для менеджерів являють собою підсумкові розрахунки за певними аспектами діяльності підрозділу за будь-який минулий період, прогноз основних виробничих показників на майбутнє або комбінацію цих двох варіантів.

Підготовка зазначеної інформації являє собою процедуру управлінського обліку, основними елементами якого є бюджетне планування (budgetary planning), ціноутворення (cost finding), аналіз прибутків та витрат (cost and profit analysis), звіти про поточну діяльність (performance reporting). Все зазначене являє собою економічну систему підприємства, в рамках якої здійснюються управлінські рішення.

Основним компонентом системи внутрішнього обліку є система формування бюджетів (budgetary plans) та планів виробництва (performance standards). Для створення системи виробничих планів і програм існує система виміру фактичних результатів та виявлення розбіжностей між виконанням виробничих програм та показниками, що плануються (system for measuring actual results and reporting differences between actual performance and the plans).

Плани можуть мати статус стратегічного підґрунтя майбутнього розвитку підприємства, розглядатися як графіки перевезень (виконання інших видів економічної діяльності) в межах здійснення спеціальних програм щодо підвищення продуктивності, або відображати тимчасовий розподіл видів операційної діяльності в межах організаційної структури.

©О. А. Топоркова, Л. О. Гунько, 2015

На виробничих підприємствах з метою оперування очікуваними обсягами виробництва протягом бюджетного періоду поширена практика складання альтернативних бюджетів (гнучкого бюджету – бюджетні показники тут скориговані на фактичній обсяг діяльності підприємства), що значно полегшує оцінку витрат виробництва (cost performance) за різних рівнів обсягів продажу. Масштаби бюджетування та набір основних показників бюджетів залежать від місій та потреб підприємства.

Взагалі, для процедури бюджетування характерним є індивідуальний підхід до специфіки кожного підприємства, оскільки не існує однакових або схожих підприємств, завжди є відмінності у виробничій базі, технології, традиціях тощо. Тому для підвищення дієвості економіки підприємства важливо створити власну конфігурацію господарювання, яка забезпечить формування ефективної виробничої системи. Будь-який суб'єкт господарювання самостійно визначає основні місця виникнення витрат та центри прибутковості, які мають вирішальне значення під час ухвалення управлінських рішень та найбільший вплив на результати фінансово-господарської діяльності.

З позиції стратегічного управління запасами ключовим є питання – якою мірою виконання бюджету використовується для оцінки показників діяльності підрозділів та їх керівників. Це пов'язано з певними причинами.

По-перше, оцінка показників діяльності менеджерів припускає встановлення точних цільових показників прибутку. Щоб досягти цільових показників, які будуть розглядатися як діючі нормативи в подальшому для оцінки роботи, необхідною умовою є передбачуваність подій наступного періоду, що можливе лише при стабільній ситуації. Основним результатом невизначеності є обмеження можливості менеджерів планувати й ухвалювати рішення щодо різних видів діяльності до її здійснення. Таким чином, чим більший рівень невизначеності, тим складніше встановити задовільні цільові показники, які можуть стати основою для оцінки діяльності.

По-друге, оскільки ефективність пов'язана з обсягом випуску продукції на одиницю використаних ресурсів, оцінка ефективності роботи підрозділів залежить від наявності детальної інформації про результати, пов'язані з конкретними діями менеджерів, іншими словами необхідне встановлення причинно-наслідкового зв'язку. За стабільних умов можлива краща інформованість щодо причинно-наслідкових зв'язків, ніж за умов невизначеності (за яких важче зробити висновки щодо ефективності діяльності).

По-третє, за умов використання фінансових показників акцент робиться на результат, а не на процес. Менеджери керують своїми діями, але не можуть впливати на оточення, яке разом з їхніми діями визначає результати. Як наслідок, за умов високого рівня невизначеності фінансова інформація не об'єктивно відображає ефективність діяльності менеджера.

Досягнення визначених цілей підприємства можливе за умов забезпечення можливості контролю ходу виконання бюджетів різних рівнів та видів, що має відбуватися в розрізі наступних складових: періодизація бюджетів (визначення часових меж складання бюджетів); терміни та порядок розробки, представлення та консолідації бюджетів різних рівнів; бюджетний цикл (відправні точки, на яких відбувається проміжний аналіз виконання складеного бюджету або його окремих елементів).

Забезпечити рівновагу між високим рівнем важливості та низьким рівнем можливостей за умов застосування стратегії використання досягнень, можна за допомогою регулярного зворотного зв'язку та звітів відповідальних осіб щодо дотримання бюджетів.

Для матеріаломістких галузей застосування стратегії використання досягнень є цілком виправданим, оскільки дозволяє контролювати дотримання норм витрат. Бюджетне планування зазначених показників в межах структурних одиниць дасть змогу підвищити відповідальність персоналу та керівників за раціональне витрачання сировини та дозволить відносити втрати на певні види економічної діяльності. А відповідна система заохочень буде дієвим механізмом мотивації працюючих щодо запобігання зайвим витратам.

Характерна риса системи бюджетування – багатоваріантність прогнозних розрахунків, які дозволяють обрати оптимальний план розвитку підприємства. В цілому, розрахунок так званого «гнучкого бюджету», сформованого з урахуванням різних масштабів діяльності економічного суб'єкта, дозволяє обрати коректний варіант витрат для кожного окремого підрозділу підприємства.

©О. А. Топоркова, Л. О. Гунько, 2015

Процес оперативного регулювання виробничо-господарської діяльності підприємства припускає використання методів математичного моделювання господарських ситуацій, що дозволяють формувати економічно ефективні стратегії і ухвалювати тактично вірні управлінські рішення.

Формалізація процесу бюджетування виробничо-господарської діяльності економічного суб'єкта забезпечує виконання багатоваріантних розрахунків з метою визначення оптимального фінансового результату за заданих умов обмеження фінансових, матеріальних і трудових ресурсів.

Висновки

Таким чином, розвиток транспортної інфраструктури сприяє зростанню числа матеріальних потоків, що потребують організації відповідного рівня управління та оптимізації. У центрі їх раціонального управління повинен знаходитися ефективно керований потік інформації, здатної тримати систему матеріального потоку відкритою, тобто здатною пристосовуватися до нових умов ринку.

Ефективне управління економічною діяльністю залізничного транспорту на принципах бюджетування може бути забезпечене, якщо бюджетування буде здійснюватися по кожному структурному підрозділу, по залізниці, в цілому по Укрзалізниці, а в їх межах – за видами економічної діяльності. Це дозволить оптимізувати за рахунок встановлення оперативного контролю витрати як в цілому по Укрзалізниці, так і в її структурних підрозділах; узгоджувати, координувати дії окремих структурних підрозділів, підприємств, а також видів економічної діяльності для вирішення стратегічних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бараш, Ю. С. Управління залізничним транспортом країни : монографія / Ю. С. Бараш; Дніпропетровський національний ун-т залізничного транспорту ім. В.Лазаряна. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. В.Лазаряна, 2006. – 263 с.
2. Бобиль, В. В. Організація внутрішньогосподарського контролю запасів на підприємствах залізничного транспорту в сучасних умовах господарювання / В. В. Бобиль, Д. В. Калашнюк // Проблеми економіки транспорту : зб. наук. пр. – Вип. 6. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2013. – С. 44-49.
3. Бублик, М. О. Проблеми управління виробничими запасами на підприємстві та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / М. О. Бублик. – Режим доступу: http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6164/1/
4. Костюченко, Л. В. Удосконалення механізму управління системою матеріально-технічного забезпечення підприємств залізничного транспорту України : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / Костюченко Леся Вячеславівна; Дніпропетровський національний ун-т залізничного транспорту ім. В.Лазаряна. – Дніпропетровськ, 2009. – 22 с.
5. Марущак, Л. Управлінський облік формування та використання запасів на підприємстві [Електронний ресурс] / Л. Марущак // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2014. – Вип. 2 (11). – С. 134-141. – Режим доступу: http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2014/14mliznp.pdf
6. Полішко, Т. В. Методологічні підходи щодо управління виробничими запасами / Т. В. Полішко, А. В. Шульга, Р. Б. Лотиш // / Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. – Дніпропетровськ, 2010. – Вип. 35. – С. 267-271.
7. Сначов, М. П. Нормування виробничих запасів у структурних підрозділах залізниці / М. П. Сначов, Ю. С. Абакумова // Проблеми економіки транспорту: зб. наук. пр. – Вип. 4. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2012. – С. 100-104.
8. Труханов, Ю. П. Управління економічною діяльністю залізничного транспорту на принципах бюджетування: автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.00.04 / Труханов Юрій Петрович; Держ. екон.-технол. ун-т трансп. – Київ, 2011. – 19 с.

©О. А. Топоркова, Л. О. Гунько, 2015

ISSN 2309-82IX (Print), ISSN 2310-2438 (Online)

Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту», 2015, вип. 9.

Е. А. ТОПОРКОВА[1*], Л. А. ГУНЬКО[1]

[1*]Каф. «Учет, аудит и интеллектуальная собственность», Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна, ул. Лазаряна, 2, Днепропетровск, Украина, 49010, тел. (056) 373-15-69 эл.почта toporkova1975@gmail.rcom
[1]Каф. «Учет, аудит и интеллектуальная собственность», Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна, ул. Лазаряна, 2, Днепропетровск, Украина, 49010, тел. (056) 373-15-69, эл.почта pyatihrad.mex@meta.ua

БЮДЖЕТИРОВАНИЕ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ЗАПАСАМИ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА

Цель. Работа посвящена разработке организационного подхода управления запасами железнодорожного транспорта с учетом специфики отрасли. **Методика.** Для решения задач такого класса в работе предложено применять процедуры бюджетирования. **Результаты.** В работе предложен организационный подход, который рассматривает проблему оптимизации управления запасами путем согласованности системы материально-технического обеспечения с объемом выполняемых работ и структурой заказов. **Научная новизна.** Предложено усовершенствованный интегрированный подход к управлению запасами железнодорожного транспорта, который в отличие от существующих базируется на установлении точных целевых показателей прибыли, причинно-следственной связи и использовании финансовых показателей. **Практическая значимость**. Бюджетное планирование в пределах структурных единиц железнодорожного транспорта даст возможность повысить ответственность персонала и руководителей за рациональное расходование сырья и разрешит относить расходы на определенные виды экономической деятельности. Использование приведенного интегрированного подхода разрешит руководителям транспортной отрасли принимать научно-обоснованные решения относительно управления и рационального использования ресурсов.

Ключевые слова: бюджетирование, запасы, управление, структурное подразделение, управленческий учет

O. A. TOPORKOVA[1*], L. O. HUNKO[1]

[1*]Dep. «Accounting, Audit and Inellectual Property», Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan, Lazaryan St., 2, Dnipropetrovsk, Ukraine, 49010, tel. +38(0562) 33 58 13, e-mail toporkova1975@gmail.rcom
[1]Dep. «Accounting, Audit and Inellectual Property», Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan, Lazaryan St., 2, Dnipropetrovsk, Ukraine, 49010, tel. +38(0562) 33 58 13, e-mail pyatihrad.mex@meta.ua

BUDGETING IN INVENTORY CONTROL SYSTEM AT THE RAILWAY TRANSPORT

The purpose. The work is dedicated to the development of organizational approach to the stockpile management of railway transport taking into account specifics of branch. **Methods**. In work it is offered to apply budgeting procedures to the solution of problems of such class. **The Results**. In work organizational approach which considers a problem of optimization of stockpile management by coherence of system of material support with a volume of the performed works and structure of orders is offered. **Scientific novelty**. It is offered an advanced integrated approach to stockpile management of railway transport which unlike existing is based on establishment of exact target indicators of profit, relationship of cause and effect and use of financial performance. **The practical significance**. Budget planning within structural units of railway transport will give the chance to increase the responsibility of the personnel and heads for a rational expenditure of raw materials and will allow to carry expenses on certain types of economic activity. Use of the given integrated approach will allow heads of transport branch to make scientifically based decisions concerning management and rational use of resources.

Keywords: budgeting, inventory, management, structured subdivision, managerial accounting

Надійшла до редколегії 25.04.2015.
Стаття рекомендована до друку д-ром екон. наук, проф. Головковою Л. С. та д-ром екон. наук, проф. Ковальчук К. Ф.

©О. А. Топоркова, Л. О. Гунько, 2015